

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO‘QON XONLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO‘QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto‘rayev Sirojiddin Usmon o‘g‘li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHIIYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O‘LKASHUNOSLIK MUZEYINING O‘RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O‘RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA‘LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O‘ZBEK JAMIYATINING TARIXIY MEROSI,

MAMLAKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIY POYDEVORI 64-69

G‘ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING “TAMHID” ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA‘MINLASHDA TRANSCHEGARAVIY MAS‘ULIYAT,

“UMUMIY VA DIFFERENSIALASHGAN JAVOBGARLIK” MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o‘g‘li

YOSHLAR AXLOQIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODELI.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZEOLGIK BIRLIK LARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZ LARNING BADIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Sagindikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYAT LARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI.....	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Srajatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

ISSUES OF IMPROVING LEGAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR PREVENTING CRIMES ARISING FROM FAMILY CONFLICTS

Rajabov Umrbek Ravshanbekovich

Lieutenant Colonel, Head of Physical and Combat Training,
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

Abstract. The article analyzes the criminological mechanisms of preventive inspectors in combating crimes related to family and domestic relations. It examines their legal powers, methods of work, and practical effectiveness, offering recommendations to improve preventive practices.

Keywords: crime prevention, preventive inspector, family-related crimes, law enforcement agencies, individual prevention, social control, risk families, criminological mechanisms, community cooperation.

OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYATLARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEXANIZMLARI

Rajabov Umrbek Ravshanbekovich

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi
Ma'naviy-ma'rifiy ishlar va kadrlar bilan ta'minlash departamenti
Jismoniy va jangovar tayyorgarlikni tashkil etish boshqarmasi boshlig'i podpolkovnik

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy-turmush munosabatlari doirasida sodir etiladigan jinoyatlarni oldini olishda profilaktika inspektorlarining o'rni va ahamiyati kriminologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida profilaktika inspektorlarining vakolatlari, faoliyat shakllari va amaliy mexanizmlarining samaradorligi o'rganiladi. Shuningdek, huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablarini aniqlash, xavf guruhidagi oilalar bilan individual ishlash, profilaktik hisob yuritish hamda jamoatchilik bilan hamkorlik masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqola yakunida mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktika inspektori, oilaviy jinoyatlar, ichki ishlar organlari, individual profilaktika, ijtimoiy nazorat, xavf guruhidagi oilalar, huquqni muhofaza qilish faoliyati, kriminologik mexanizmlar, jamoatchilik bilan hamkorlik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N24>

Kirish. Jamiyatda huquqbuzarliklar profilaktikasini ta'minlash, ayniqsa oila-turmush munosabatlari doirasida sodir etiladigan jinoyatlarning oldini olish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Oilaviy muhitda yuzaga keladigan nizolar o'z vaqtida aniqlanib, tegishli profilaktik choralar ko'rilmagan taqdirda, ular jinoiy xatti-harakatlarga aylanib ketishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, mazkur sohada profilaktika inspektorlarining roli va ahamiyati alohida o'rin tutadi.

Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, oila-turmush munosabatlari bilan bog'liq jinoyatlar ko'p hollarda oldindan ma'lum bo'lgan ijtimoiy va psixologik omillar ta'sirida sodir etiladi. Bu esa profilaktika inspektorlariga jinoyat sodir etilgunga qadar aralashish, nizoni bartaraf etish

va xavfni kamaytirish imkoniyatini beradi. Biroq amaliyotda mazkur imkoniyatlardan to'liq foydalanilmayotgani, profilaktika mexanizmlarining samaradorligi yetarli darajada emasligi kuzatilmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, profilaktika inspektorlari faoliyatini faqat ma'muriy-huquqiy choralar bilan cheklab qo'yish bugungi kunda kutilgan natijani bermayapti. Oilaviy jinoyatlarni bartaraf etishda ijtimoiy, psixologik va kriminologik yondashuvlarni uyg'unlashtirgan holda ish yuritish zarur. Shu bois profilaktika inspektorlari faoliyatining kriminologik mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. [1]

Maqolaning maqsadi — oila-turmush munosabatlari doirasidagi jinoyatlarni oldini olish va bartaraf etishda profilaktika inspektorlari faoliyatining mazmuni, shakllari va kriminologik mexanizmlarini tahlil qilish hamda ushbu faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda quyidagi metodlar qo'llanildi:

- tahliliy-huquqiy usul — profilaktika inspektorlari faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganishda;
- kriminologik tahlil usuli — oila-turmush jinoyatlarining sabab va sharoitlarini aniqlashda;
- statistik usul — ichki ishlar organlari hisobotlari va rasmiy ma'lumotlarni tahlil qilishda;
- sotsiologik usul — profilaktika inspektorlari va aholi o'rtasida o'tkazilgan so'rovlar natijalarini umumlashtirishda;
- qiyosiy-tahliliy usul — milliy va xorijiy profilaktika amaliyotini taqqoslashda.

Tadqiqot manbalari sifatida amaldagi qonunchilik, idoralararo hisobotlar, sud-tergov amaliyoti materiallari hamda ilmiy adabiyotlardan foydalanildi.

Oila-turmush munosabatlari doirasidagi jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari

Oila-turmush munosabatlari doirasidagi jinoyatlar o'zining ijtimoiy xavflilik darajasi, sodir etilish sharoiti va subyektlar tarkibi bilan boshqa jinoyat turlaridan farq qiladi. Ushbu toifadagi jinoyatlar, odatda, maishiy muhitda, yaqin qarindoshlar yoki birgalikda yashovchi shaxslar o'rtasida sodir etiladi.

Kriminologik tahlil shuni ko'rsatadiki, mazkur jinoyatlarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- jinoyatlar oldindan rejalashtirilmagan holda, emotsiya ta'sirida sodir etiladi;
- jinoyatchi va jabrlanuvchi o'rtasida uzoq muddatli shaxsiy munosabat mavjud bo'ladi;
- jinoyat sodir etilishidan oldin ko'p hollarda nizo, tahdid yoki maishiy janjal kuzatilgan bo'ladi.

Bu holatlar profilaktika inspektorlariga jinoyatni barvaqt aniqlash va uning oldini olish imkoniyatini beradi. Shu bois profilaktika inspektorlari faoliyatini samarali tashkil etish oilaviy jinoyatchilikka qarshi kurashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Profilaktika inspektorlari faoliyatining mazmuni va yo'nalishlari (boshlanish)

Profilaktika inspektorlari oila-turmush munosabatlari doirasidagi jinoyatlarni oldini olishda quyidagi asosiy yo'nalishlarda faoliyat yuritadi:

- xavf guruhidagi oilalarni aniqlash va ro'yxatga olish;
- profilaktik hisobda turgan shaxslar bilan individual ishlash;

- oilaviy nizolar bo'yicha tushuntirish va ogohlantirish ishlarini olib borish;
- mahalla, ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qilish.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalishlardagi ishlar har doim ham tizimli va ilmiy asosda olib borilmayapti. Bu esa profilaktika samaradorligini pasaytiradi.

Shaxsga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ularni atroflicha tahlil qilish shaxsning g'ayriijtimoiy salbiy shakllanishining oldini olishga xizmat qiladi. V. N. Kudryavsev aytganidek, g'ayriijtimoiy salbiy xulq-atvor shaxsning xulq-atvori va qonun talablari o'rtasida muttasil ravishda keskinlashib boruvchi va ochiq-oydin nizoga aylanuvchi har xil qarama-qarshiliklar asosida vujudga keladi va rivojlanadi. Ba'zida bir shaxsning ikkinchi bir shaxsga nisbatan jismoniy kuch ishlatishi shaxsning xulq-atvori bilan bog'liq bo'ladi. Hayot tajribasi shuni ko'rsatadi-ki, ko'p huquqbuzarliklarning, shu jumladan jinoyatlarning sodir etilishiga shaxsdagi salbiy xulq-atvor turtki beradi. Bu holatlar ko'pincha tergov va sud jarayonlarida aniqlanadi. [2]

Agar oilada g'ayriijtimoiy, nosog'lom muhit mavjud bo'lsa, u yerda salbiy xulq-atvorning shakllanish ehtimoli ancha yuqori bo'ladi. Oiladagi ma'naviy-pedagogik zaiflikning yana bir ko'rinishi undagi nosog'lom ma'naviy-ruhiy muhit, g'ayritabiiy munosabatlar, nizolar, janjallar, kelishmovchiliklar, qo'pollikning mavjudligi, birlikning, bir-biriga g'amxo'rlikning yo'qligi shaxsda g'ayriijtimoiy salbiy xususiyatlarning shakllanishini ta'minlovchi omil sanaladi.

Shaxsda g'ayriijtimoiy xulqning shakllanishiga oiladagi muhit o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu shundan dalolat beradiki, nosog'lom oilada yashovchi shaxslar deyarli boshqalarga qaraganda o'zini tutishi va xulq-atvori bilan ajralib turadi. Bu, o'z navbatida, oilada jinoiy zo'ravonlik sodir etilishini ta'minlovchi kriminogen vaziyatlarni keltirib chiqaradi.

2). Oilada nizo tufayli zo'ravonlikning sodir etilishi. Oilada sodir etiladigan zo'ravonliklarning ko'p qismi oila a'zolari o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar zahirida, ya'ni eng yaqin kishilar orasida sodir etiladi. Shaxs hayoti va sog'lig'iga qarshi sodir etilgan jinoyatlar to'g'risidagi ma'lumotlar tahliliga ko'ra, oila-turmush doirasidagi qasddan odam o'ldirish va unga suiqasd qilish jinoyatining 71,4 foizi, qasddan badan o'rtacha yoki og'ir shikast yetkazishning 63,0 foizi, yotoqxona va xonadonlarda sodir etiladigan bezorilikning 59,0 foizi er-xotin, aka-ukalar tomonidan ular o'rtasidagi nizolar oqibatida sodir etilganligi qayd etilgan.

Oila a'zolari o'rtasida zo'ravonlikning sodir etilishida birinchi o'rinda jabrlanuvchini kamsitish, haqorat qilish, g'ayriaxloqiy xatti-harakatlar sabab bo'lib, nizo ishtirokchilari o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar jinoiy qilmish sodir etish orqali hal etilishiga olib keladi.

Bu qilmishlarning sodir etilishida shaxs ruhiy holatining buzilishi asosiy rol o'ynaydi. Shaxsning muayyan xatti-harakatlarining jinoyatga aylanishini taqozo etuvchi xulq-atvor uning ruhiy holati bilan bog'liq. Ushbu nizolar ba'zi hollarda to'satdan vujudga kelgan ruhiy buzilishning oqibatida sodir etilishini, ya'ni qiziqqonlik, agressivlik, tajovuzkorlik, o'zini nazorat qila olmaslik kabi hayotiy vaziyatlarda vujudga kelishini ham inobatga olish lozim. Bunday jinoiy fe'l-atvor shaxsning ruhiyatida jinoyat sodir etishni taqozo etuvchi shart-sharoitni yaratadi.

Biz ko'rib chiqayotgan qilmishlar tarkibida o'ch olish, qasos, oila a'zolarining bir-birini yoqtirmasligi, adovat, alam, kelishmovchilik va psixologik ziddiyatlar zo'ravonliklar sodir etilishini talab etuvchi muhim omil hisoblanadi. Ularning ta'siri natijasida aybdor shaxsning manfaatlariga zid bo'lgan harakatlar sodir etganligi uchun hisob-kitob qilish, ushbu qilmishiga yarasha munosib javob qaytarish, kuchi, jahli yoki nimaga qodir ekanligini ko'rsatish, xafa

qilgan kishiga shikast yetkazish yo'li bilan boshidan kechirgan azob-uqubat va kechinmalar o'rnini to'ldirishga intilish kabi ruhan o'zini tayyorlash bilan bog'liq holatlar va vaziyatlar vujudga keladi. [3]

Ayrim adabiyotlarda hozirgi vaqtda shaxsga qarshi jinoyatlar tobora shafqatsizlik bilan sodir etilayotgani ta'kidlanadi. Ushbu qilmishlar oilada oila a'zolari o'rtasida ko'pincha arzimagan turli bahonalar oqibatida sodir etilayotganligini ko'rish mumkin. Vaholanki, jabrlanganlar aybdorlarning eng sevimli, eng yaqin kishilari bo'lishgan. Masalan, Fuqaro A. o'zi bilan birga yashovchi turmush o'rtog'i fuqaro K.ni "Sen nima sababdan mendan so'ramasdan ota-onangni uyiga borasan" deb, unga tazyiq o'tkazish maqsadida janjal qilib, qasddan jismoniy kuch ishlatish yo'li bilan yuzi va tanasining turli joylariga qo'l va oyoqlari bilan zarba berib, og'ir tan jarohati yetkazgan.

Umuman olganda, oila a'zolari o'rtasida vujudga kelgan nizolarni jinoiy zo'ravonlik sodir etish orqali o'ziga yaqin bo'lgan kishilariga jabr yetkazishning viktimlik darajasining ko'p qismi ayollar hissasiga to'g'ri keladi, ya'ni 62,7 foizni tashkil etdi. Bu qilmishlarning sodir etilishini oilada er-xotin o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning salbiy ekanligi, ularning bir-biriga g'amxo'r emasligi, munosabat jarayonida qo'pollikning mavjudligi, ayniqsa tarbiyaning zaifligi bilan izohlash mumkin.

Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, oilaviy munosabatlarda ayolning o'z hukmronligi yoki o'z ta'sirini o'rnatishga intilishi ko'p hollarda salbiy oqibatlarga olib keladi. Ayniqsa, oila a'zolari o'rtasida turli asossiz bahonalar bilan janjal bo'lib turishi zo'ravonlik sodir etilishiga olib kelgan. [4]

Ayollarning yuqori darajadagi viktimligi ularning zaifa ekanligida emas, balki tarixiy va jamiyatda saqlanib qolgan jinslar munosabatlarining tengsizligidadir. Erkaklarning madaniy, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy munosabatlarda yetakchilik holati ayollarni iqtisodiy va ruhiy qaramlikka tushirib, ularni erkak kishining shaxsiy mulkiga aylantiradi. Erkaklarning hukmronlik munosabatlari asosiga qurilgan jamiyat ayollarga zo'ravonlik qilishni oddiy holat deb hisoblaydi. Ba'zida zo'ravonlikning sodir etilishida erkaklar o'zlariga nihoyatda baland baho berishi, ya'ni ayollar mavqeyini pastga urib, ularni kamsitishi kabi omillar ham mavjud.

Shuni alohida qayd etish joizki, ota yoki onaning o'z farzandiga past nazar bilan qarashi, ya'ni ularga e'tiborsizlik bilan munosabatda bo'lishi ham zo'ravonlikning bir ko'rinishidir. Chunki bunday ota-onalar kayfiyatini bolalarga ko'rsatish va ulardan o'ch olishga harakat qilishadi. Masalan, ba'zan erkakning ayolga do'q-po'pisa yoki haqorat qilishi bilan munosabatda bo'lishi natijasida ayollar ko'pincha buning javobini voyaga yetmagan farzandga qaytarishga intilishadi. Bu holat ayrim oilalarga xos bo'lib, bu omil oilada jinoiy zo'ravonlikning sodir etilishiga ma'lum darajada o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi.

3). Oila a'zolari tomonidan rashk yoki xiyonatning amalga oshirilishi. oila-turmush munosabatlari doirasidagi huquqbuzarlikni to'satdan kuchli ruhiy zo'riqish oqibatida sodir etilishini ta'minlovchi omil sifatida rashk yoki xiyonatni ko'rsatib o'tish mumkin. Buni ortiqcha izohlashga hojat yo'qligini hayotning o'zi ko'rsatib turibdi. Keyingi paytlarda oilada zo'ravonlik bilan sodir etilayotgan og'ir jinoyatlarning aksariyati rashk bilan bog'liq ekanligi ham bu masalaga jiddiy qarashni taqozo etadi. Jinoyatchilikka qarshi kurash amaliyoti tahliliga ko'ra, oxirgi yillarda oila-turmush doirasida qasddan odam o'ldirish va unga suiqasd qilish holatlarining 10,5 foizi rashk tufayli sodir etilgan.

Shuningdek, ushbu zo'ravonliklarni sodir etganligi uchun sud organlari tomonidan ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarning jinoyat ishi yig'majildlari o'rganilganda ularning 17,4 foizi rashk oqibatida jinoyat sodir etganligi aniqlandi.

4). Oilada oila a'zolariga nisbatan o'z hukmini o'rnatishga intilish. Oila a'zolariga o'ziga qaram shaxs sifatida qarash, ularga nisbatan qo'pol munosabatda bo'lish, turmushdagi barcha masalalar bo'yicha oilaning boshqa a'zolari fikrini eshitmaslik yoki umuman qabul qilmaslik, o'zi yakka qaror qabul qilish, o'z ta'siri va zulmini o'tkazishga harakat qilish bilan ifodalanadi. Aytish joizki, oilada sodir etiladigan barcha huquqbuzarliklar ushbu omillar bilan chambarchas bog'liq holda sodir etiladi. Ya'ni, ushbu omillarning biri ikkinchisini taqozo etishi har qanday ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan yoki og'ir jinoyatlarning sodir etilishiga olib keladi.

Sodir etilgan zo'ravonliklar haqidagi jinoyat ishlarini o'rganish natijalari asosida olingan ma'lumotlarga qaraganda, oilada oila a'zolari o'rtasidagi nizo yoki kelishmovchiliklarni jinoiy yo'l bilan hal etish oqibatida jinoyat sodir etganlarning 56,4 foizi pichoq, 25,0 foizi qattiq predmet, 14,9 foizi jismoniy kuch ishlatish, 0,9 foizi zaharli moddalar, 2,8 foizi esa arqon yoki shunga o'xshash boshqa vositalarni qo'llash orqali jabrlanuvchining hayoti va sog'lig'iga xavf tug'diruvchi xatti-harakatlarni sodir etgan. Tahlildan ko'rinib turibdiki, asosan pichoq bilan jismoniy kuch ishlatish orqali zo'ravonlik sodir etilgan.

Xullas, oilada sodir etiladigan zo'ravonlikning ijtimoiy munosabatlardagi o'rnini bir so'z bilan ta'riflab bo'lmaydi. Chunki bu zo'ravonliklar asosan sababsiz yoki arzimagan sabablarga ko'ra o'zini ko'rsatish, boshqalar oldida obro' orttirishga intilish yoki o'zining nimaga qodir ekanligini ko'rsatish maqsadlarida ham sezilarli darajada sodir etiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Xoliqulov U.Sh. O'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligi bo'yicha voyaga etmaganlarga jazo tayinlash muammolari: yurid. fan. nomz. diss-ya. –T., 2006. –B. 50.
2. Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati psixologiyasi: Darslik / I. Ismailov, O'.X. Muxamedov, M. Z. Ziëdullaev, Yo. Farfiev va boshq.; mas'ul muharrir Sh. T. Ikramov. – T., 2015. – B. 236.
3. Huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini aniqlash, tahlil qilish va bartaraf etish: O'quv qo'llanma / I. Ismailov, D. M. Mirazov, J. S. Muxtorov va boshq.; prof. O'. H. Muxamedovning umumiy tahriri ostida. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2017. – B. 7.
4. Husainova U. Aliment undirish masalasi: oila to'g'risidagi qonun hujjatlari takomili va xorijiy tajriba // Huquq va burch. 2010 yil 11-son, www.huquqburch.uz
5. Shestakov D.A. Semeynaya kriminologiya: Kriminofamilistika. – SPb.: Yuridicheskiy centr press, 2003. – S. 175.; Alauxanov E.X. Kriminologiya: Uchebnik. – SPb.: Yuridicheskiy centr press, 2013. – S. 236.
6. Shomurodov G', Rasulova Z. Oila ënçiklop-yasi. –T., 2016. –B. 251.
7. Əsanova Z. Oila, onalik va bolalikni muhofaza qilishning huquqiy asoslari: O'zbekistonda oila, onalik va bolalikni muhofaza qilishning konçeptual masalalari // Respublika ilmiy-amaliy konferençiya materiallari to'plami. – T.: TDYuU, 2016. –B. 8.
8. Yulchiev A., Aslanov M. Odamlar savdosi (traffigi)ga qarshi kurashning huquqiy jihatlar. – T.: TDYuU, 2006. – B. 33.
9. Yuridik ënçiklopediya. – T., 2001. – B. 171.
10. Yuridicheskaya jizn v Kitae. Otv. red. L.M.Gudoshnikov, per. s. kit. N.X.Axmetshin, I.V.Vasilev, K.A.Egorov. – M.: Yuridicheskaya literatura, 1990. – S. 164-165.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).